

setkávali. Domníváme se, že před stejné problémy musí být postaven každý, kdo se podílí na vydání textu literárního díla, ať přímo jako editor, nebo jako redaktor edice. To jsme měli na mysli, když jsme dávali knížku dohromady. V žádném případě není míněna jako striktní návod k jednání, ale spíše jako návod k přemýšlení. Chce pomoci každému, kdo se rozhodne vydávat literární text, uvědomit si problematiku edičního úkolu alespoň v tom rozsahu, který jsme v knize zachytili, uvědomit si i vzájemné souvislosti jednotlivých textových faktů, i jejich hierarchii — rozeznat věci podstatné od druhořadých, nesporné od sporných, respektive zcela otevřených. Bude-li naše práce pochopena takto, pak máme za to, že nebyla zbytečná.

1969

Redakce

ZÁKLADNÍ CÍL EDITOROVY PRÁCE

Editor (tj. textolog připravující vydání literárního díla) obrací pozornost k textu díla, tj. k jeho grafickému (psanému nebo tištěnému) záznamu. Ten může být fixován v jednom nebo v několika rukopisech, v jednom nebo v několika otiscích knižních nebo vedle knižních otisků i v otiscích časopiseckých, sborníkových apod. Mohou existovat náčrty, poznámky nebo zlomky rukopisů, které předcházely definitivní podobě textu, a mohou existovat i opisy textu, autorské nebo cizí. Povinností editora je všechna tato znění a všechny tyto materiály, které souhrnně nazýváme *textové prameny*, znát. Při zkoumání jednotlivých textových pramenů jde sice textolog do nejmenších podrobností, nemůže je však hodnotit izolovaně, ale vždy jako součást struktury nejen vydávaného díla, nýbrž autorova díla celého, stejně jako se předpokládá i textologova znalost společenské situace (především literární a jazykové), v níž autor tvořil a v níž zkoumané dílo vzniklo. Toho všeho je někdy ve větší, někdy v menší míře třeba k tomu, aby bylo možno stanovit, z kterého textového pramene bude edice vycházet, připravit znění textu, které bude výsledkem zevrubné analýzy na základě srovnání všech textových pramenů, a podle povahy vydání doprovodit text kritickým komentářem.

Takto získaný text, zbavený zároveň všech vnějších nedostatků, jako jsou písařské a tiskové chyby a jiná poškození, jakož i cizích zásahů a úprav nesrovnávajících se s autorovým záměrem, nazýváme *textem kanonickým*. Kanonizací textu se dílo upevňuje ve vědomí čtenářů v určité podobě. Z toho hlediska je důležité, z kterého textového pramene, z kterého textového znění se při kanonizování textu vychází. V chronologické řadě textových pramenů by mohl být zvolen leckterý z nich. Vedle rukopisu jakožto primárního znění mohl by to být

i první časopisecký otisk, první knižní vydání, znění textu poprvé zařazeného do souboru autorova díla nebo konečně poslední knižní vydání za života autorova, k němuž autor dal svůj souhlas. Toto autorizované vydání bývá nazýváno vydáním poslední ruky, mnohdy nepřesně, protože při něm někdy ani nejde o autorovu činnou spoluúčast na vydání. Jsou případy, kdy autor výslovně určuje toto poslední vydání nebo některé vydání předcházející jako text, který má být nadále přetiskován, vyjadřuje tedy svou autorskou vůli, která má nepochybně charakter právního ustanovení.

V některých zvláštních případech a ze zvláštních důvodů je možno bez zřetele k úplné textové kritice vydat například texty ve znění rukopisném nebo ve znění některé vývojové fáze textu díla. Při vydání kritickém však textolog musí vždy vycházet z poznání celých dějin textu. Ani autorem vyslovená vůle, určující to nebo ono znění díla jako konečné, jako takové, které má být nadále reprodukováno, ani poslední textový pramen v chronologické řadě sám o sobě nezajišťují jednoznačně nespornost takového znění jako textu, z něhož má kritická edice vycházet. Autorova vůle jako právní akt nemá v tom směru žádnou průkaznost a není pro textologa rozhodující. Jde tu někdy o text, který chtěl sice ještě autor upravit, ale zaměřil se zpravidla a přitom často nesoustavně na věci vnější, zatímco text po stránce umělecké, tvůrčí už nijak neprohloubil.

Textolog se při analytickém studiu textových pramenů řídí jiným hlediskem, sleduje, kde se autor uplatnil naposledy jako tvůrce. Takové zjištění je ovšem možné jenom na základě podstatného rozboru díla, vylučujícího subjektivní přístup. Kritickou analýzou všech textových pramenů textolog svůj přístup k danému úkolu objektivizuje a dospívá tak k tomu, že se při řešení úkolu uplatní jiné jevy, než je například bezprostřední autorská vůle z hlediska právního. Autorova konečná tvůrčí re-

dakce díla je pak základem, z něhož se vychází při kanonizování textu. Tato redakce díla je pro textologa v ý c h o z í m t e x t e m (někdy bývá nazýván též textem základním).

Konečným cílem editorovy práce je tedy vydání takového textu díla, který co nejpřesněji reprodukuje znění vyšlé naposledy z ruky autorovy jako výraz jeho tvůrčího záměru. Jde-li přitom o vydání vědecké, je pak doplněno k r i t i c k ý m k o m e n t á ř e m (aparát), který objasňuje a vysvětluje vznik a vývoj textu a uvádí místa, na nichž se jeho jednotlivé redakce nebo znění od sebe liší (tzv. různocnění).

TEXTOVÉ PRAMENY A DOKUMENTAČNÍ MATERIÁL

K textologovým počátečním pracím patří shromáždění všech textových pramenů vydávaného díla a všech materiálů vztahujících se jak ke vzniku díla, tak k jeho vývoji a ke všem okolnostem, které měly nebo mohly mít vliv na jeho proměny.

Textovými prameny daného díla jsou všechna rukopisná i tištěná znění, na kterých je prokázána autorova účast. Jsou to:

A. Rukopisy a průpravné nebo pracovní texty:

- a) rukopisy všech stupňů vývoje textu od náčrtů až k čistopisům (autografy) i strojopisy psané přímo autorem nebo diktované a autorem revidované a tím autorizované;
- b) opisy, které autor prokazatelně revidoval;
- c) tiskárenské korektury autorem zpracované nebo i nezpracované, jestliže jejich analýza ukáže, že reprodukují znění rukopisu, který se nezachoval;
- d) výtisky s autorovými opravami, úpravami nebo do-